УДК 378.937

DOI 10.33251/2522-1477-2020-7-148-152

КОЛЕСНИЧЕНКО Наталя Юрївна,

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри німецької філології,
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

ЦОКУР Ольга Степанівна,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки,
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

ПРОБЛЕМА МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ ВЧЕНИХ НІМЕЧЧИНИ

У статті висвітлено позитивні доробки німецьких учених – фундаторів модернізації професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах розвитку загальноєвропейського науково-освітнього простору. Продемонстровано пріоритет концепції практико-орієнтованої іншомовної педагогічної освіти майбутніх учителів іноземних мов.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні вчителі іноземної мови, практико-орієнтований підхід, медіатор культур, модернізація.

Постановка проблеми. Загальноєвропейські тенденції розвитку іншомовної педагогічної освіти суттєво впливають на зміст, форми, методи та засоби організації професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Зумовлено це тим, що приведення освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр – магістр» у відповідність до європейських стандартів потребує узгодження двосторонніх адаптаційних заходів:

– з одного боку, вітчизняна наукова теорія і практика організації професійної підготовки фахівців з іноземних мов, у тому числі й майбутніх учителів іноземних мов має вагомий надбання, які можуть стати цінним здобутком європейської наукової думки;

– з іншого боку, – потрібно враховувати передові досягнення європейських дослідників в галузі модернізації і диверсифікації професійної підготовки бакалаврів й магістрів з іноземної філології на тлі чинників глобалізації та євроінтеграції.

В умовах значного розширення інтеграційних процесів у Європі значно зростає відповідальність саме вчителів та викладачів іноземних мов за те, наскільки успішно вони підготують підростаючі покоління як свідомо мислячих й культурно взаємодіючих громадян європейського суспільства, що характеризується інтенсивними контактами з представниками інших культур, з носіями інших мов. Не випадково, тому, внаслідок потужних міграційних процесів на європейському континенті на початку третього тисячоліття набувають популярності не тільки ініціативи, спрямовані на інтенсифікацію навчання громадян Європи декількох іноземних мов, задля створення адекватних умов міжетнічного та міжнаціонального спілкування у різних сферах життя нового – інтеркультурного європейського суспільства, але й на відповідну модернізацію професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов як медіаторів культур в сфері міжкультурної іншомовної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов з огляду на кардинальні зміни світової мовної та освітньої політики в умовах глобалізації є вкрай актуальною, як для України, так і для країн Європейського Союзу та інших континентів. Через це, не випадкова орієнтація вітчизняних дослідників на ґрунтовне вивчення й рефлексію інноваційно-педагогічного досвіду

європейських університетів, які впродовж тривалого часу дуже оперативно реагували на нові соціокультурні виклики європейського суспільства й пристосували наявні національні системи професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов до провідних вимог двоциклового навчання у вищій школі: бакалавр – магістр. При цьому очевидно, що дослідницькі ініціативи вчених окреслюють два напрями науково-педагогічних пошуків:

- прагнення до взаємного узгодження діяльності освітніх структур, зокрема щодо визначення єдиного змісту професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, підтримки мобільності університетських викладачів іноземних мов, студентів, учителів та учнів;

- внесок національних систем філологічної та іншомовної педагогічної освіти у формування сучасного вчителя іноземних мов як європейського громадянина та медіатора культур в системі шкільної міжкультурної освіти [2].

В означених аспектах особливу увагу привертають висновки й положення наукових концепцій, висвітлених в німецькій педагогіці вищої школи, а саме: щодо стану і тенденцій розвитку європейських систем педагогічної освіти (Ф. Кніппель, Г. Кріст, К. Фінкбайнер, К. Фогель, К. Фюр, В. Хюллен, Х. Швенк, К. Шрьодер) та її реформування в Німеччині (Б. Амбрустер, К. Бауер, М. Бьонш, В. Гаммель, І. Кауфманн, Л. Клінгберг, Г. Мельхорн, К. Нойманн, Г. Нойнер, Р. Пройс, В. Тітце, Г. Флах, Г. Фрех, В. Фріз); специфіки організації міжкультурної іншомовної освіти (Р. Канел, Г. Крумм, С. Майер, Ф. Майснер, Г. Нойман, Б. Хуфайзен, А. Шейтца); способів оновлення змісту, форм і методів професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов (Д. Вундер, І. Ф.-О. Радтке, Е. Терхарт).

В українському науково-педагогічному дискурсі напрацювання сучасних німецьких учених з модернізації професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов висвітлено частково.

З огляду на актуальність означеної проблеми, *метою статті* є висвітлення найбільш цінних доробок німецьких учених з модернізації професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах розвитку загальноєвропейського науково-освітнього простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. В межах здійсненого науково-педагогічного аналізу стану і перспектив подальшого розвитку системи професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в Німеччині, низка сучасних науковців (У. Бітхан, С.Бльомке, Н. Бутаї, М.Фьолінг-Альберс, Н.Хаверс, А.Кель, К.Клем, Б. Кох-Пріве) досить послідовно розглянула кожен з провідних європейських освітніх тенденцій. Предметом дискусії стали різноманітні концепції й моделі організації професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови, зміст освітньо-професійних програм та навчальних планів. Зокрема, нові пропозиції німецьких науковців, які викликали суттєві суперечки, стосувалися наступних аспектів:

- прикінцевих освітніх результатів університетської іншомовної педагогічної освіти майбутніх учителів іноземної мови, їх адекватної діагностики й незалежної експертизи, способів покращення якості [8, с. 3];

- встановлення чіткого терміну навчання бакалаврів та магістрів в системі університетської іншомовної підготовки та у вищих педагогічних школах [6, с. 41];

- визначення переліку обов'язкових та вибіркового навчальних предметів, бюджету часу аудиторного навантаження та самостійної роботи студентів для їх вивчення [7, с. 75];

- стандартизації змісту іншомовної педагогічної освіти, або, навпаки, її диференціації відповідно до подальшого виконання різноманітних функціональних обов'язків майбутніх учителів іноземної мови (для початкової, середньої, профільної школи) [7, с. 79];

- оновлення вимог щодо вступних та випускних іспитів тощо [5, с.].

Одночасно з цим, досить гострі дискусії точилися навколо обговорення можливостей впровадження в Німеччині інтернаціональної або європейської стандартизації освітніх структур, відповідних сертифікатів; орієнтації на потреби тих, хто навчається; працевлаштування випускників педагогічних навчальних закладів і не в останню чергу – про

економічні цілі з огляду на зниження вартості навчання за освітніми програмами з педагогічних спеціальностей [5, с. 278]. Результатом наукових досліджень з питань модернізації університетської педагогічної освіти майбутніх учителів іноземної мови та обговорення найбільш суттєвих практичних завдань, став заключний документ «Перспективи вчительської підготовки в Німеччині» (2000 р.), що стосувався структурних та організаційних змін в системі їхньої неперервної освіти.

В результаті, майже в усіх федеративних землях Німеччини, за винятком Шлезвіг-Гольштейні та Баден-Вюртембергу, педагогічні інститути були ліквідовані та приєднані (інтегровані) до університетів. Не зважаючи на існуючі критичні зауваження, стає очевидним те, що провідною в сучасній професійно-педагогічній освіті Німеччини є наукова орієнтація професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови, як на рівні їхнього навчання в бакалавраті, так і, особливо, в магістратурі. Але, на думку М. Фьолінг-Альберс, існує «синдром пріоритету теорії над практикою», оскільки при реалізації принципу науковості в сучасній підготовці майбутніх учителів іноземної мови до професійно-педагогічної діяльності існують суперечності, пов'язані з тим, що практика як область набуття професійно-педагогічних вмінь і навичок, залишається відокремленою від теоретичного навчання професії, адже спочатку потрібно вивчити теорію, щоб потім успішно діяти [4, с. 736]. Однак питання, які саме науково-педагогічні й лінгводидактичні знання і для чого вони потрібні сучасному вчителю іноземної мови, залишається дискусійним, оскільки відсутня концепція, згідно якої вибір наукових галузей був би підпорядкований меті їхньої професійної освіти. Що саме повинен знати, розуміти й вміти здійснювати бакалавр чи магістр з іноземної філології, щоб мати змогу стати вчителем, залишається нез'ясованим, а бюджет часу на вивчення того чи іншого фаху визначається адміністративним шляхом.

Разом з тим, зауважує Н. Хаверс, платою за університетську інтеграцію став суттєвий відрив науки, тобто системи наукових знань, від процесу набуття студентами професійно-педагогічних вмінь [5, с. 280]. Усталена послідовність, що для успішності професійної діяльності майбутніх учителів іноземної мови потрібно спочатку опанувати науково-педагогічну й лінгводидактичну теорію, видається С. Бльомке проблематичною, тому що, на їх погляд, наукові знання не можуть бути прямо перенесені в галузь практичної діяльності. Оскільки основна мета університетської іншомовної педагогічної освіти – професійна підготовка майбутніх учителів іноземної мови до творчої і плідної діяльності в сфері шкільної міжкультурної освіти, то, на його думку, необхідним є перегляд змісту теоретичних наукових знань в контексті їх практичної трансформації, наповнення ситуаціями традиційного й передового педагогічного досвіду [2, с. 76]. У зв'язку з цим, констатує Н. Бутаї, прогнози щодо подальшого розвитку системи професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в Німеччині й досі ґрунтуються на двох конкуруючих концепціях: науково-теоретичній (когнітивній, знаннєвій) й практико орієнтованій (діяльнісній, інтерактивній), що має з кожним роком все більше своїх прихильників [3, с. 36].

Суттєво, що концепція практико орієнтованої підготовки майбутніх учителів іноземної мови ґрунтується на відомому девізі: «Нічого у науці, що не торкається практики, нічого у практиці, що не обґрунтовано наукою», що успішно реалізується найбільш престижними німецькими університетами. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх учителів іноземної мови є також практико-орієнтованою, спрямованою на розвиток їх професійно-педагогічних компетентностей (історико-педагогічної, загально-педагогічної, соціально-психологічної, соціокультурної, міжкультурної, лінгводидактичної, методичної) і особистої відповідальності. Теоретична підготовка при цьому, зауважує У. Бітхан, має практичну спрямованість і здійснюється з використанням методів рефлексії, кооперативного, проблемно-базованого, ситуаційного й дослідного навчання. Значна увага приділяється індивідуальному супроводу студентів – майбутніх учителів іноземної під час навчання в університеті та у процесі стажування, що реалізується у формі тьюторіалу та науково-педагогічного наставництва, зокрема, з використанням методу коучингу [1, с. 36].

Загалом, для вдосконалення якості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в Німеччині запропоновано такі заходи:

- визначення загальної концепції ступеневої освіти (бакалавр – магістр – доктор), яка поширюється на всі етапи професійної підготовки (навчання у закладі вищої освіти, практика /стажування, підвищення кваліфікації, перепідготовка вчителів іноземних мов), та оновлення змісту професійно-педагогічної підготовки таким чином, щоб студенти мали можливість набутти в процесі університетського навчання ключові, соціальні й фахові компетенції, необхідні для постійного професійного й особистісного зростання;

- застосування програм науково-педагогічного наставництва, щоб педагогічна практика або стажування студента сприяло поступовому переходу від університетського навчання до професійної діяльності в статусі вчителя іноземних мов шляхом його активного залучення до самостійної й науково-дослідницької роботи в сфері шкільної міжкультурної освіти, що сприятиме її інтеграції в європейське освітнє середовище;

- розширення партнерської кооперації шкіл та університетів, які здійснюють іншомовну педагогічну освіту, як взаємовигідного процесу неперервного розвитку систем шкільної міжкультурної іншомовної освіти й перепідготовки й підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, вивчення праць німецьких науковців засвідчує, що підвищенню якості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в Німеччині сприяють: рівномірний розподіл навчального часу між основними фаховими предметами, предметами психолого-педагогічного циклу та практичною підготовкою; інтегрування навчальних предметів з метою формування практико орієнтованих знань студентів; орієнтація змісту навчальних предметів на потреби сучасної німецької школи згідно запитів певного регіону й, одночасно, європейської системи міжкультурної іншомовної освіти; збільшення обсягу годин на педагогічну практику й використання практико орієнтованих технологій навчання психолого-педагогічних та фахових дисциплін.

Врахування досвіду Німеччини щодо впровадження практико-орієнтованої концепції професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови ми вбачаємо перспективою виховання висококваліфікованих фахівців європейського зразка у вітчизняних університетах.

Список використаних джерел

1. Biethahn U. Methoden im Unterricht – Anregungen für Schule und Lehrerbildung. Kronshagen: Institut für Qualitätsentwicklung an Schulen Schleswig-Holstein, 2012. 38 s.
2. Blömeke S. Universität und Lehrerbildung. Bad Heilbrunn: Julius Klinkhardt, 2002. 186 s.
3. Boutaoui N. Pro-L-Workshops für Lehramtsstudierende. Mit berufsfeldnahen Trainings, die dem Theorie-Praxis-Gefälle entgegen treten. *Lehrerbildung heute. Impulse für Studium und Lehre*. Bonn: Hochschulrektorenkonferenz, 2014. Auflage 1 (Juni). S. 28-29.
4. Fölling-Albers M. Situiertes Lernen in der Lehrerbildung. *Zeitschrift für Pädagogik*. 2004. Nr. 50, Heft 5 (September-Oktober). S. 727-747.
5. Havers N. Trainings als innovative Methoden der Lehrerbildung. *Innovation durch Bildung*. Oplanden: Leske+Budrich, 2003. S. 275-285.
6. Kell A. Erziehungswissenschaftliche Fakultäten, Fachbereiche, Institute und erziehungswissenschaftliches Personal in den Universitäten der neuen Bundesländern. *Erziehungswissenschaft im Aufbruch?* Weinheim, 2014. S. 29-43.
7. Klemm K. Bildungsplanung in den neuen Bundesländern. *Entwicklungstrends, Perspektiven und Vergleiche*. Weinheim, München, 2012. 209 s.
8. Koch-Priewe B. Grundlagenforschung in der LehrerInnenbildung. *Zeitschrift für Pädagogik*. 2002. N 1. S. 1-9.

KOLESNICHENKO Natalya, Doctor of Pedagogical Sciences, Assistant Professor, Professor of German Philology Dept., Odessa National I. Mechnikov University;

TSOKUR Olha, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chairperson of Pedagogics Dept., Odessa National I. Mechnikov University.

THE PROBLEM OF MODERNIZATION OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS IN THE CONTEXT OF THE RESEARCH OF GERMAN SCIENTISTS

Abstract. *The article highlights the positive achievements of German scholars who are the founders of the modernization of professional training of future foreign language teachers in the context of the development of a pan-European scientific and educational space. The priority of the concept of practically oriented foreign language pedagogical education of future foreign language teachers has been demonstrated.*

It is clarified that the concept of practically oriented training of future foreign language teachers, started by German scientists, is based on the slogan: "Nothing should be in science that does not touch practice, nothing in practice that is not substantiated by science", which is successfully implemented by the most prestigious German universities.

In particular, the psychological and pedagogical component of the professional training of future foreign language teachers is aimed at the development of their professional and pedagogical competences (historical-pedagogical, general-pedagogical, socio-psychological, socio-cultural, intercultural, linguistic-educational, methodological), and personal responsibility as mediators of culture and managers of the sphere of secondary intercultural foreign language education. Having practical orientation, teaching of professional disciplines is carried out using the methods of reflection, cooperative, problem-based, situational and experiential training. Much attention is paid to the individual support of students – future foreign language teachers during their university studies and in the course of the internship, which is carried out in the form of tutorial and scientific-pedagogical mentoring, in particular, using the coaching method.

Key words: *professional training, future foreign language teachers, practice-oriented approach, mediator of cultures, modernization.*

*Одержано редакцією: 24.01.2020 р.
Прийнято до публікації: 29.01.2020 р.*